

על חובת הניחום בבית אָבֵל ומשמעותו דברי ניחום והספד בשבעת ימי האבל על הסתלקותו הפתאומית של הבחור עוֹדֵד חֲמוֹדֵי ע"ה*

פורסם לראשונה בספר חסדי עוֹדֵד (הליכות עם ישראל,

נתניה תשע"ב), עמ' 23-27.

מכיון שאנו נמצאים בסיומו של היום השלישי, ושלושה ימים לבכי, לכן בטרם נספיד - נקונן, כי בנסיבות כאלה חובה על כל אחד ואחד ששומע את דבר האסון הנורא הזה לקונן ולבכות כדי שנשבר את לבבותינו ונשוב בתשובה לפני בורא עולם לנוכח מידת הדין שפגעה בנו בצורה קשה ביותר. לכן ברשותכם נתחיל בקינות ולאחר מכן נספיד.

ימים אלו הם ימים קשים למדי, שכן לא רק ההורים ובני המשפחה בוכים, גם כל בני הקהילה בוכים. ולא רק בני הקהילה בוכים, אפילו מלאכי השרת בוכים. כי בשעה שנסתלק מהעולם עלם חמד בטרם עת, אשר כולו טוהר, כולו לב שמוקדש לגמילות חסדים לעזרה לזולת מתוך לב אוהב; ואשר כל נשמתו, כל גופו, כל ממונו, מילדותו ועד לעלותו בסערה השמימה - אך ורק אהבה, אך ורק גמילות חסדים, אך ורק עזרה, ואשר אין דומה לנער אשכולות כזה. והנה הקב"ה מצא את עוונותינו ונטל מתוכנו מישחו אשר נטילתו צריכה לזעזע כל אחד ואחד שהכירו, ששמע שמעו - וכל זאת כדי לשבר את הלבבות על מנת שנזכה אנחנו לכפרה כדרך שאמרו חכמים 'מיתתם של צדיקים מכפרת', כך מיתה כזאת היא מכפרת.

תנחומין מהשמים

מוֹרֵי ורבותי! שלושה ימים נתנו חכמים לבכי, כי על כולם מצוה לבכות. אבל יש עלינו גם מצוה לנחם אבלים. דומה שבכל מקרה קשה לאדם באשר הוא אדם לנחם אבלים, ואפילו כשהנפטר או הנפטרת ישישים באים בימים, כי כל נפטר וכל נפטרת לפחות לבני משפחתם זה עולם ומלואו, ומי אנחנו בשר ודם שנוכל לנחמם?! על אחת כמה וכמה כשמדובר בהסתלקות בחור יקר כזה, שבקוצר ימים כבר זכה להרבות הרבה הרבה מצוות ומעשים טובים. עוד רק כעת, מיום ליום, אנו מתחילים לגלות בבחינת 'אחרי מות-קדושים', כי מתחילים לספר, כיצד

* **הערת המערכת:** הספד זה נערך ונסדר ע"י הבחור החשוב ר' אריאל פרחי נ"י.

תמך בַּמשפחה והוציא מכיסו 1000 ש"ח; מה יש לו בסך הכל, מה כבר מכניס לכיסו?... וכיצד אפילו ביום האחרון דאג לאוכל של בני הישיבה וכשהיה חסר לחם הלך הוציא מכיסו בכרטיס האשראי, רק כדי שלא יחסר אוכל לבני הישיבה. זה לא מוצאים בכל יום. לא מוצאים בחורים כאלה צעירים, צעירים בגיל ובוגרים ברוח, עם נשמה בעלת דרגות גבוהות גבוהות שאינה מתאימה לגיל הזה, מתאימה לגילאים הרבה יותר בוגרים ובשלים, אבל היו לו את כוחות הנפש העצומים הללו שאין לתאר אותם. אז איך בנסיבות כאלה נוכל אנחנו כבשר ודם לנחם את האבלים היקרים שלנו, מי ינחם אותנו אנחנו בעצמנו. כל אימת שאנחנו מנחמים אנחנו בעצמנו מיד מתחילים להזיל דמעות, מי ינחם אותנו.

אלא מוֹרֵי ורבוֹתֵי, ראשית לכל דבר אבותינו גלגלו לנו מסורת אבות: 'מן השמים תנוחמו', כי אין בשר ודם יכול לנחם. ואם כך בכל אבל, על אחת כמה וכמה באבל כזה, רק 'מן השמים תנוחמו'. ומשום כך כשאנחנו אומרים לאבלים 'קִטּוֹנוֹ מִלִּנְחָם אֲתֶכֶם, רַק מִן הַשָּׁמַיִם תִּנּוּחְמוּ' - האמת הזו שאנחנו אומרים אותה בפינו היא כבר מתקבלת על לִבֵּם, בעובדה שאין אנו אומרים דברי להג, אלא דברי הכנעה ואמת, כבר הדברים האלה מתקבלים על לִבֵּם. ובשעה שאנחנו אומרים 'מן השמים תנוחמו', אין אנו מתכוונים רק לציין את השלילי, שאין בנו כוח לנחם בגלל היותנו בשר ודם; אלא אנחנו מתכוונים לומר: דעו, נחמה של אמת היא לא נחמה של בשר ודם.

בנחמה של בשר ודם, באים בני אדם ואומרים 'שלא תדעו מצער!'... מה פירוש שלא ידעו מצער? הרי חובתם להצטער! זה טבעי שיצטערו, וחובתנו אנחנו להצטער, כי מי לא יצטער במקרה כזה? כלום חלילה יקוים בנו מאמר הכתוב: "הִפְיִתִים וְלֹא חָלוּ"²; ה' מִפֶּה אוֹתָנוּ מִפֶּה כְּזֹאת אִיוֹמָה וְאִין אֲנוּ מִתְחַלְחָלִים! כל אחד צריך להתחלחל במקרה כזה!

אלא שאנחנו אומרים 'תנוחמו מן השמים' - הקב"ה, אלוהי האמת, אלוהי הנצח, אשר בידו נפש כל חי, יכול, יודע אחרית מראשית - הוא זה אשר בחוכמתו ובגבורותיו ינחם את הנחמה ההולמת אותם בעת שתגיע הנחמה במובן של מילוי החסר הגדול הזה, המאור אשר נסתלק בטרם עת, שיצוצו ויקומו מתוך צאצאיהם מאורות אדירים במקום המאור הזה.

אבל לא רק בבחינת 'גודר פרצות בישראל הוא יגדור בעד הפרצה הזאת'³, אלא שגם אנו מתפללים וסמוכים ובטוחים שההורים היקרים האלה, אשר קיבלו פיקדון מאיתו יתברך, ואשר כל ייעודם היה להכשירו שישבו לבית עולמו לאביו שבשמים בכל עת שתיגזר מאיתו יתברך; שהפיקדון הזה יושב אל בעל הפיקדון, אל בורא עולם, כשהנשמה טהורה וצחורה. וזו אחריות גדולה מאוד מאוד לכל הורה, לכל אבא ולכל אמא שהקב"ה נותן בידיהם פיקדונות, מי במעט ומי ברב - שיִדְעוּ שהפיקדון הזה הוא אחריות גדולה, ולא ינוחו ולא ישקטו עד שיהיו בטוחים

2 ירמיה ה, ג.

3 ראה ברכות מו ב.

כי אכן אותו פיקדון ישוב, כשישוב (גם מאחר 120 שנה שלהם), אל בעל הפיקדון - אבינו שבשמים - כשהגנו זך וטהור.

קבלת התנחומין של רבי יוחנן בן זכאי

מוֹרֵי ורבוּתִי! ניחומים מהסוג הזה למדנו מגדולי עולם. מסופר באבות דרבי נתן⁴ על רבן יוחנן בן זכאי - אותו ענק, אותו מנהיג אשר כבר ראה בעיני שכלו את חורבן בית המקדש השני והכין את הנצח של העם היהודי על ידי הקמת בית המדרש ביבנה כדי ש"נצח ישראל לא ישקר"⁵ - מסופר שם על כך שבנו מת ובאו גדולי תלמידיו לנחם אותו. פתח רבי אליעזר בן הורקנוס שהיה "בור סוד שאינו מאבד טיפה"⁶ ומגדולי תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, ואומר לו: מורי ורבי, אתה מרשה לי לומר דבר ניחומים? אמר לו: פתח את פיך ותאמר. אמר לו: מורי ורבי, מצאנו שאדם הראשון בנו הבל נרצח והוא קיבל ניחומים; שהרי אחרי תקופה מסוימת 'וידע את אשתו ויולד את שת'. כך שאתה מורנו ורבנו למרות האסון על הסתלקות הבל, הנה לך דוגמה, אשר עליו נאמר: "עקב רגלו של אדם הראשון היה מִכְהָה גלגל חמה"⁷, ולמרות אסונו הכבד קיבל ניחומים. השיב רבן יוחנן בן זכאי ואמר: איזה מן ניחומים אלו? אתה מצער אותי צער בנוסף לצער שלי בכך שאתה מזכיר לי את הצער של אדם הראשון.

ניגש אליו רבי יהושע בן חנניה, מחשובי תלמידיו, ואמר לו: מורי ורבי, אתה מרשה לי לומר דבר ניחומים? אמר לו: בבקשה. אמר לו: הנה איוב אשר היו לו שבעה בנים ושלוש בנות וכולם

4 נוסחה א פי"ד: "כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לנחמו. **נכנס רבי אליעזר** וישב לפניו ואמר ליה, רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו אמור. אמר לו, אדם הראשון היה לו בן ומת וקיבל עליו תנחומין, ומניין שקיבל עליו תנחומין שנאמר 'וידע אדם עוד את אשתו', אף אתה קבל תנחומין. אמר לו, לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא הזכרת לי צערו של אדם הראשון. **נכנס רבי יהושע** ואמר לו, רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו אמור. אמר לו, איוב היו לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד וקיבל עליהם תנחומין אף אתה קבל תנחומין. ומניין שקיבל איוב תנחומין שנאמר 'ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך'. אמר לו, לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרת לי צערו של איוב. **נכנס רבי יוסי** וישב לפניו אמר לו, רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו אמור. אמר לו, אהרן היו לו שני בנים גדולים ומתו שניהם ביום אחד וקיבל עליהם תנחומין שנאמר 'ויידום אהרן', אין שתיהק אלא תנחומין, ואף אתה קבל תנחומין. אמר לו, לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרתני צערו של אהרן. **נכנס רבי שמעון** ואמר לו, רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו אמור. אמר לו, דוד המלך היה לו בן ומת וקיבל תנחומין ואף אתה קבל תנחומין, ומניין שקיבל דוד תנחומין שנאמר 'וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבוא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה', אף אתה רבי קבל תנחומין. אמר לו, לא די שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרתני צערו של דוד המלך. **נכנס רבי אלעזר בן עזר**, כיון שראהו אמר לשמשו טול כלי ולך אחרי לבית המרחץ לפי שאדם גדול הוא ואיני יכול לעמוד בו. נכנס וישב לפניו ואמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה: לאדם שהפקיד אצלו המלך פיקדון. בכל יום ויום היה בוכה וצועק ואומר, אוי לי, אימתי אצא מן הפיקדון הזה בשלום. אף אתה רבי היה לך בן, קרא תורה מקרא נביאים וכתובים משנה הלכות ואגדות ונפטר מן העולם בלא חטא, ויש לקבל עליך תנחומין כשהחזרת פיקדונך שלם. אמר לו רבי אלעזר בני ניחמתני כדרך שבני אדם מנחמין".

5 שמואל א טו, כט.

6 אבות ב, י.

7 ויקרא רבה כ, ב.

מתו ביום אחד, והוא קיבל, שהרי הוא אומר "ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך"⁸. לכאורה, דברי ניחומים גדולים אמר רבי יהושע בן חנניה לרבן יוחנן בן זכאי... השיבו רבן יוחנן בן זכאי: אתה מוסיף על צערי את צערו של איוב?

ואז נכנס רבי יוסי מתלמידיו, ואמר לו: מורי ורבי, אתה מרשה לי לומר דבר ניחומים? אמר לו: בבקשה. אמר לו: הנה אהרן הכהן הגדול בזמן חנוכת המשכן, בשמחת קודש נִעְלָה שאין דומה לה, עלו שני בניו נדב ואביהוא בסערה השמימה, וקיבל ניחומים שהרי נאמר: "וידום אהרן" - 'וְשִׁבַּח אַהֲרֹן'⁹. היינו מצפים שהפעם באמת רבן יוחנן בן זכאי יאמר: אכן היו אלו דברי ניחומים! אך הוא משיב לו: אף אתה מצער אותי גם בצערו של אהרן.

מופיע רבי שמעון בן נתנאל מתלמידיו, ואומר לו: מורי ורבי, אתה מרשה לי לנחם אותך? אמר לו: בבקשה. אמר לו: הנה דוד המלך אשר בזמן שבת שבע ילדה את בנה הראשון ממנו, חלה הבן ונסתלק מהעולם, והוא קיבל ניחומים והמשיך עם בת שבע ונולד שלמה. גם כאן אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: אתה מצער אותי גם בצער של דוד המלך.

ואז מגיע רבי אלעזר בן ערך מתלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי. רק ראה אותו רבן יוחנן בן זכאי, אמר לשמשו: תתחיל להכין לי את הבגדים שלי, כי זה אדם גדול ואני לא אוכל לעמוד בפניו. כי הוא אמנם תלמידו, אבל הוא ודאי יאמר לי דברים שאין אחריהם ולא כלום, ולכן אני כבר מתכוון ללכת למרחץ (כביטוי לסיום האבל), לכן תכין לי את הבגדים. ואז אומר לו רבי אלעזר בן ערך לרבן יוחנן בן זכאי: מורי ורבי, הבן הזה הוא פיקדון בידיך, ובשעה שאבא מקבל פיקדון מאביו שבשמים, כמו כל אבא ואמא בכל יום ויום, בין ביום בין בלילה נרעדים מיוחד שמא אולי הבן או הבת לא הולכים בדרך ה', כך עליהם להיות מודאגים, כי הם יודעים שהם צריכים להשיב את הפיקדון - אפילו שזה אחרי 120 שלהם - לאביהם שבשמים כשהפיקדון שלם ומושלם. ואכן כל שומר פיקדון, אין חייו חיים אם הוא שומר פיקדון באמת... והנה אתה מורי ורבי רבן יוחנן בן זכאי, זכית ואתה רואה את בנך מסתלק בחייך כשהוא עם נשמה טהורה, זכה וברה, ואתה משיב את הפיקדון לאביך שבשמים כשהוא מושלם אין בו מום. ואז רבן יוחנן בן זכאי מקבל את דברי הניחומים הללו.

מורי ורבותי! הדברים קשים ומצריכים הבנה: היאך גדולי עולם כמו רבי אליעזר בן הורקנוס, רבי יהושע, רבי יוסי ורבי שמעון בן נתנאל חזרו ואמרו כל אחד בדרכו שלו, אף על פי שכבר שמעו ממורם ורבים: לא מספיק שאני נתון בצערי אתה מוסיף ומצער אותי בזה ובה וכו'; והיאך רבן יוחנן בן זכאי לא מקבל דברי ניחומים מגדולי תלמידיו שהראו לו את גדולי העולם שקדמו לו שעברו צרות גדולות ורבות, וקיבלו ניחומים.

8 איוב א, כא.

9 ויקרא י, ג (כן נוסחאות ישנות באונקלוס, וכן הוא בפיה"מ להרמב"ם אבות ג, ג; המאירי גיטין ז א בשם התרגום ירושלמי).

מורי ורבותי! אין רבן יוחנן בן זכאי מכחיש את המקרים שאמרו לו, ואין גדולי עולם אלו - תלמידיו - כאילו לא הבינו מה הוא אמר. אם רבי אליעזר בן הורקנוס אמר לו, תראה את אדם הראשון, יציר כפיו של בורא עולם, למרות הכל הבין שיש צורך לקבל ניחומים; ואם רבי יהושע אמר לו, רָאָה גם רָאָה שאיוב לא בבן אחד, אלא שיכל שבעה בנים ושלוש בנות (חוץ מכל הצאן וכל העבודה וכל מה שהיה לו), והבין שצריך לקבל ניחומים - לא שרצו לצער אותו בצער נוסף; אלא לאותת לו שבוודאי וודאי גם אדם שמצוי במשבר כבד, אם הוא איש משלומי אמוני ישראל - הוא צריך לקבל ניחומים. וכך רבי יוסי בשעה שאמר על אהרן, שהרי מדובר בהסתלקות שְׁזַעְזַעָה את כולם. שעל זה נאמר ש"כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'"¹⁰ - "ויידום אהרן", "ושבח אהרן". ואפילו רבי שמעון בן נתנאל אמר לו, הנה דוד המלך, אשר הוא כבר רואה את ראשית הממלכה של משיח ה' והוא מת, ואף על פי כן קיבל ניחומים. ובוודאי שהם כתלמידיו ידעו שהוא לא מצטער בְּצַעְרִים האלה, אבל לא השכילו כל גדולי עולם אלו לבאר את מה שהם התכוונו, עד שבא רבי אלעזר בן ערך והשכיל לבאר את מה שכולם התכוונו - הוא השכיל לבאר ולומר שהילדים והילדות שלנו זה פיקדון בידינו, ולכן אין זה משנה בין אם זה אחד בין אם זה שניים בין אם זה עשרה - כי הקובע הוא, אם המוות הוכיח שבאמת זכו להחזיר את הפיקדון שבידם מושלם, זהו מקור לנחמה. ועדיין הדברים קשים בשבילנו.

חכמתה של ברוריה

מוֹרֵי ורבותי! רבי מאיר היה איש אשכולות, חריף בחכמתו ובלמודו, דרשן, בעל לב רחב. והנה אותו רבי מאיר שב לו אחרי דרשה כובשת את הלבבות במנחה של שבת, כשבבית נמצאת אשתו ברוריה שהייתה חכמנית גדולה, תנאית כנזכר בתוספתא¹¹, בתו של רבי חנינא בן תורדיון. ואותה ברוריה ידעה שהתרחש אסון, שבזמן שהאבא־בעלה הרב החכם הזה דרש בבית הכנסת, שני בניו, פרחים, מתו בבית, והיא כיסתה אותם בסדין. בא רבי מאיר ואומר לה: אשתי היקרה, למה הבנים לא הגיעו לבית המדרש? אמרה לו: קודם כל בא נקיים (-סעודה שלישית), ואחר כך נדבר. ישבו וקיימו. אחר כך מפציר בה רבי מאיר ואומר: נו, מה עם הבנים? אמרה לו: קודם כל תתפלל ערבית ונבדיל, ואחר כך נדבר. התפלל ערבית והבדיל. שב ואמר לה: איפה הבנים? אמרה לו: לפני שאומר לך היכן הבנים אני רוצה לשאול אותך שאלה בהלכה: מישהו הפקיד אצלי פיקדון ועכשיו הוא דורש את הפיקדון במפתיע - האם לתת לו או לא לתת לו, מה אתה אומר? אמר לה רבי מאיר: בוודאי, בוודאי שצריך לתת לו מיד כי הוא בעל הפיקדון והוא דורש אותו! אמרה לו: ובכן בוא, אני אגיד לך. העלתה אותו לעלייה והראתה לו

10 ויקרא י, ו.

11 מסכת כלים, מצינא א, ו.

את בניו כשהם מכוסים בסדינים, אמרה לו: בא בעל הפיקדון ודרש את הפיקדון, לתת או לא לתת? מיד כמובן אמר רבי מאיר והודה להקב"ה: "ברוך דיין האמת"¹².

מורי ורבותי! בשעה שהקב"ה אמר לאברהם אבינו: 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק והעלהו לי לעולה'¹³, היה יכול אברהם לטעון: אתמול אמרת לי 'כי ביצחק ייקרא לך זרע', היאך היום אתה אומר לי 'והעלהו לעולה'?! אך שתק. אברהם אבינו הבין שאם הקב"ה אומר, זה מה שצריך להיות. ומה יהיה והיאך יתקיים "כי ביצחק ייקרא לך זרע" - זה כבר עניין אחר. אבל קודם כל אם זה מה שהקב"ה אומר - זה מה שצריך להיות. כי הבנים לא ניתנו כדי שיהיו בני שעשועים, אלא כדי שנשכיל לשמור על הפיקדון ולהחזירו לבעל הפיקדון. "והעלהו לי לעולה" - בזאת הוכח שהנשמה של יצחק טהורה וזכה, והוא מוכן ללכת יחד עם אביו למשימה קשה ונוראה, להיות קרב לעולה על ידי אביו, ואכן זו ההוכחה שהוא החזיר את הפיקדון - את הנשמה, טהורה. ואז יצא המלאך ואמר: "אל תשלח ידך אל הנער", כי כבר מילאת את כל חובתך.

ללמדנו כי אכן על כל אדם ואדם, על אף שקשה מאוד מאוד בימים האלה להפנים ולהבין את התובנה הזאת, לדעת שעכשיו אנחנו עוברים בחינה קשה למדי, האם התכוונו בן שיהיה לנו ילד שעשועים, או התכוונו בן לעשות רצון קוננו. ואם רצון קוננו היה שנשיב את הפיקדון כשהוא זך וטהור, אז היום אנחנו אומרים לבורא עולם: 'הנה, נטלת נשמה טהורה כשהיא כל כולה זכה וברה, מלאַת זכויות, למרות קוצר ימיה בעולם הזה. השבנו את הפיקדון!' זהו מקור הנחמה.

כל מה דעביד רחמנא - לטב

לכן, על אף שמאוד מאוד קשה לנחם, אנו סמוכים ובטוחים שהקב"ה ינחם נחמה שלמה. כפי שאמר רבנו הרמב"ם בפירושו על המשנה במסכת ברכות¹⁴ שאמרה שצריך לברך את הקב"ה על הרעה כשם שמברך על הטובה בטובת נפש, בשמחה. ומבאר רבנו שאין הכוונה בשמחה גדולה ומופגנת, אלא התקוה והאמונה - אומר רבנו - שמתוך הרעה הזאת שנראית בעינינו כרעה, יהיה בבחינת 'כל מאי דעביד רחמנא - לטב עביד'¹⁵. ועוד נראה ביום מן הימים (אמנם לנו אין ידיעה היאך), שמן הרעה הזאת שנראית לנו רעה, תצמח טובה כפולה ומכופלת. זהו מקור הנחמה: 'כל מאי דעביד רחמנא - לטב עביד!' לא כל אדם יכול להגיע לדרגה הזאת, אבל זו התפילה. ונזכור שרק רבי אלעזר בן ערך ידע לבאר את תורת הנחמה בכך שהוא היה

12 עיין מדרש משלי לא, י; ילקו"ש משלי רמז תתקסד.

13 בראשית כב, ב.

14 ט, ה.

15 ברכות ס ב.

עם לֵב, לֵב טוֹב. שעליו אומר רבן יוחנן בן זכאי: 'רואה אני את דבריו יותר מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם'. מי שיש לו לב טוב - יש לו הכל. יש לו הכל במידות ומעשים טובים, ויש לו כל החכמה כמעין המתגבר - רבי אלעזר בן ערך¹⁶.

אשריכם הורים יקרים, שהיה לכם בן - עודד - בעל לב טוב, כמעין המתגבר במצוות ומעשים טובים ובגמילות חסדים. אשריכם שלמרות הקושי ולמרות הכאב, אתם בטוחים וסמוכים שהשבתם את הפיקדון לבורא עולם כשהנשמה זכה וברה. שהקב"ה ינחמכם נחמה שלמה ולא תוסיפו לדאבה עוד. שהקב"ה יגדור בעד פרצתכם וישלח לכם מאורות מתוך צאצאיכם אשר מוכתרים במידות ומעשים טובים מהניצוצות של נשמתו הטהורה, וינחמכם כהנה וכהנה שבעתיים כאור החמה.

מורי ורבותי! שהקב"ה יגמלכם אתם גומלי חסדים, אשר ראיתכם ביום שישי ערב שבת כשהשבת עומדת להיכנס, ובאתם בהמוניכם ונקבצתם מכל המקומות, כי לא יכולתם להישאר אדישים לנוכח האש הגדולה הזו שבערה בכ"ה ה', ובאתם. יישר כוחכם! ועוד זאת אתם באים גם כעת לנחם, ה' יגמול אתכם גמול טוב בעולם הזה ובעולם הבא, ה' ימלא כל משאלות לבכם לטובה. שהקב"ה יגרום לכך שכל צאצאיכם, בניכם ובנותיכם, נכדיכם ונכדותיכם, ניניכם ונינותיכם, יהיו בריאים בגוף ובנפש, וכולם ילכו בדרכו של ה' יתברך.

נתפלל לאבינו שבשמים שיחוס וירחם על עמו היושב בציון ובכל העולם כולו מפני האויבים אשר זוממים עלינו לרעה, "תיפול עליהם אימתה ופחד", שהקב"ה יהוּמָם וישמידם. שהקב"ה יגרום לכך כי אכן באמת נשוב כולנו בתשובה שלמה, ויזכה אותנו לראות בבניין בית מקדשנו ובו משיח צדקנו במהרה בימינו אמן, ותהיה נשמתו של המנוח צרורה בצרור החיים.